

सं.गा.बा.अमरावती विद्यापीठ

भारतीय महाविद्यालय मोर्शी

भूगोल विभाग

विद्यार्थ्याचे नाव :- प्रीतम प्रमोदराव कोंघे

वर्ग :- बी.ए २ सेम ४

सत्र :- २०२१-२२

मार्गदर्शक :- प्रा. गोपाल भालावी सर

अनुक्रमणिका

पैसिफिक महासागराची राळरचना :

जॉन्सन यांच्या मतानुसार पैसिफिक महासागराची विभागणी -

- उत्तर पैसिफिक
 - मध्य पैसिफिक
 - नैऋत्य पैसिफिक
 - आग्नेय पैसिफिक
-
- समुद्रगुड जमिन (भूखंड गंध)
 - सागरी मैदान
 - सागरी गर्ता
 - सागरी बेटे

पैसिफिक महासागराची राळरचना -

पसिफिक महासागर जगातील सर्वात मोठा महासागर असून त्याचे क्षेत्र विस्तार १६,५०,२३,७४० चौ.कि.मी. असून पृथ्वीच्या एकूण क्षेत्र (३५.५२%) क्षेत्र आहे. या महाविस्तार परिव आशिया खंडापासून पूर्वेस अमेरिकापर्यंत आहे. महासागराची विडार पश्चिम पूर्व लांबी १६,००० कि.मी. आहे. रूंदी उत्तरेस बेरिंगच्या समुद्रथुनिपासून अंडाच्या के आरपर्यंत आहे. पॅसिफिकची महात्सागराची उत्तर-दक्षिण रुटी १४,८८० कि.मी. आहे. १६५.५ दशलक्ष चौ.कि.मी. आहे. या महासागराच त्रिकोनी आहे व त्या त्रिकोणाचा शिरोबिंदू उत्तरेसच्या समुद्रधुनी तर पाया दक्षिणेस अंटार्क्टिकापर्यंत आहे. याच्या पश्चिम भागात आशिया व ऑस्ट्रेलिया खंड, पूर्वेकडे उत्तर व दक्षिण अमेरिका खंड तर दक्षिणेस अंटारटीका महाद्वीप आहे.

जॉन्सन यांच्या मतानुसार पॅसिफिक महासागराची विभागणी पुढीलप्रमाणे केलेली आहे.

अ) उत्तर पॅसिफिक : हा सर्वात खोल भाग असून त्याची सरासरी खोली ५,००० ते ६,००० मीटर आहे. अनेक डोह किंवा गर्त बेटांच्या किमान्याला समांतर आहेत.

ब) मध्य पॅसिफिक : या भागात अनेका बेटे असून बरीचशी बेटे ज्वालामुखी व प्रयुक्त आहेत. हवाई व मरियाना दरम्यान जलमग्न पर्वत आहेत. येथील समुद्रगुड जमिन विस्तृत व कमी खोलीची आहे. सागरी डोह जवळजवळ नाहीत, न्यू गिनी, न्यू कैलेडोनिया, हवाई ही प्रमुख बेटे आहेत. या साखळ्यांना 'स्वेसनी ओशेनाईडस' (Oceanic Islands) म्हटले आहे. २००० मीटर आहे. न्यूझीलंड ते व्यव्हर दरम्यान ८,००० से १०,००० मीटर खोलीचे डोह आढळतात.

क) नैऋत्य पॅसिफिक : यामहासागरात अनेक प्रकारची बेट, उपसागर, समुद्र जमीन आणि डोह आढळतात. सरासरी खोली ४,००० मीटर आहे.

ड) आग्नेय पॅसिफिक : यामध्ये विस्तीर्ण जलमग्न पर्वतरांगा व पठारे आढळतात. समुद्रगुड जमिन अंसद असून उपसागरांची संख्याही मर्यादित आहे.

१) समुद्रगुड जमिन (भूखंड गंध) : पसिफिक महासागराची सरासरी खोली ४,५७२ मीटर असून एकूण सागरतळापैकी ५.७% क्षेत्र समुद्रगुड जमिनीने ७% क्षेत्र खंडात उताराने तर ८०.३% सामरी मैदानाने व्यापलेले आहे.

ऑस्ट्रेलियाचा पूर्व किनारा इंडोनेशियाची बेट व आशियाच्या पूर्व किनात्यालगत रुंद समुद्रगुड जमिन आढळून येते. अशा विस्तिर्ण समुद्रबुद्ध जमिनीवर क्युराईल, जपानची बेट, फिलीपाईन्स, इंडोनेशिया आणि न्युझीलंड बेटे आहेत. बेटांच्या श्रृंखलानी मर्यादित बेरिंग समुद्र, ओखटक समुद्र, जपान समुद्र, जपान समुद्र, पीत समुद्र, चीन समुद्र, जावा समुद्र, कोरल समुद्र हे देखिल समुद्रगुड जमिनीवर आहेत. यांची खोली १,००० ते २००० मीटर आहे. समुद्रगुड जमिनीचा विस्तार १६० ते १,६०० कि.मी. रुंद आहे. उत्तर व दक्षिण अमेरिकेच्या पश्चिम किनारपट्टीलगत समुद्रगुड जमिनीचा विस्तार केवळ ८० कि.मी. आहे.

२) सागरी मैदान : सागरी मैदानाचे क्षेत्र या महासागरात इतर महासागरांच्या तुलनेने जास्त आहे. तसेच हा महासागर हिंदी महासागर व अटलांटिक महासागरापेक्षा वेगळा आहे कारण यामध्ये दोन्ही महासागरांसारखी मध्यवर्ती जलमग्न पर्वतश्रेणी आढळत नाही आणि बहुतेक आसमान पर्वतश्रेणी पूर्व भागात आहेत तर पॅसिफिकाच्या मध्यभागात मात्र संचवटे (Swell) आढळतात या पर्वतरांगांची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे -

अ) अल्बेस्ट्रॉस पठार किंवा पूर्व पॅसिफिक रीज : मध्य अमेरिकेच्या नि १,६०० कि.मी. लांबीची रांग आहे. याची खोली ४.४०० मीटर आहे व या पॅसिफिक महासागरीय श्रेणी किंवा उंचवटे असून ही श्रेणी विषुववृत्ताच्या दक्षिणेस विस्तृत होत गेली असून त्या उंचवट्यापासून दक्षिणेस एक पठार तयार झालेले त्यास 'अल्बेस्ट्रॉसचे पठार' असे म्हणतात.

ब) क्वींसलँड पठार : हे ऑस्ट्रेलियाच्या पेट बेरियर रीफच्या पूर्वेस आहे.

क) फीजी पठार : २० अक्षवृत्ताजवळ न्यू कैलेडोनियाच्या पश्चिमेस ही पर्वतरांग असून त्यांची खोली २०० ते २,००० मीटर आहे. फिजी बेटाच्या उत्तरेस रांग रुंद होत जाते आणि २,००० मीटर उंचीचे फिजी पठार तयार होते.

ड) कोकस पठार : मध्य अमेरिकेच्या नैऋत्य दिशेला १,६०० चौ.कि.मी. विस्तीर्ण आहे.याच्या वायव्य भागास 'कोकस पठार' असे म्हणतात. तर याच्या पूर्वेच्या पठाराला 'ज्यूऑन फर्नाडीस कटक' असे म्हणतात.

इ) आग्नेय पॅसिफीक पठार : दक्षिण अमेरिकेच्या पूर्व दिशेला २० वे ३० अक्षांशामध्ये विस्तीर्ण पठार आहे ते 'आग्नेय पॅसिफीक पठार' म्हणून ओळखल्या जाते. हे पठार २,००० ते ४००० मीटर खोल आहे.

फ) हवाई उंचवटा : हवाई उंचवटा ज्वालामुखीच्या उद्रेकापासून बनलेला असल्यामुळे ज्वालामुखी शंकूच्या माथ्यावर हवाई बेट तयार झाले आहे या रांगेवर होनानालुलु बेट आहेत.

३) सागरी गर्ता : या महासागरात सर्वाधिक ३२ गर्ता आहेत. पूर्व पॅसिफिक पेक्षा पश्चिम पॅसिफिक सागरामध्ये गर्ता जास्त आहेत व बहुतेक गर्ता या किनाऱ्याला समांतर आहेत. दिग्गसमुहाजवळ आहे.

अ) अॅल्युसियन गर्ता पॅसिफिकच्या पश्चिमेस अॅल्युशिअन बेटाला सुमारे ६,००० मीटरच्या खोलीचा गर्ता आहे.

ब) टस्कारोरा (क्युराईल) गर्ता आणि जपान गर्ता : जपानी बेटांना समांतर ८,००० मीटर खोल २०° उत्तर ते ५०° उत्तर अक्षवृत्तादरम्यान खोल गर्ता आहे. किनाऱ्यापासून १६० कि.मी. अंतरावर सुमारे २,७०० कि.मी. लांबीचा गर्ता आहे. यांच्या दक्षिणे 'टल्काकोरा डोह' आणि 'रॅम्पो' १०,५५० मीटर खोल गर्ता आहे.

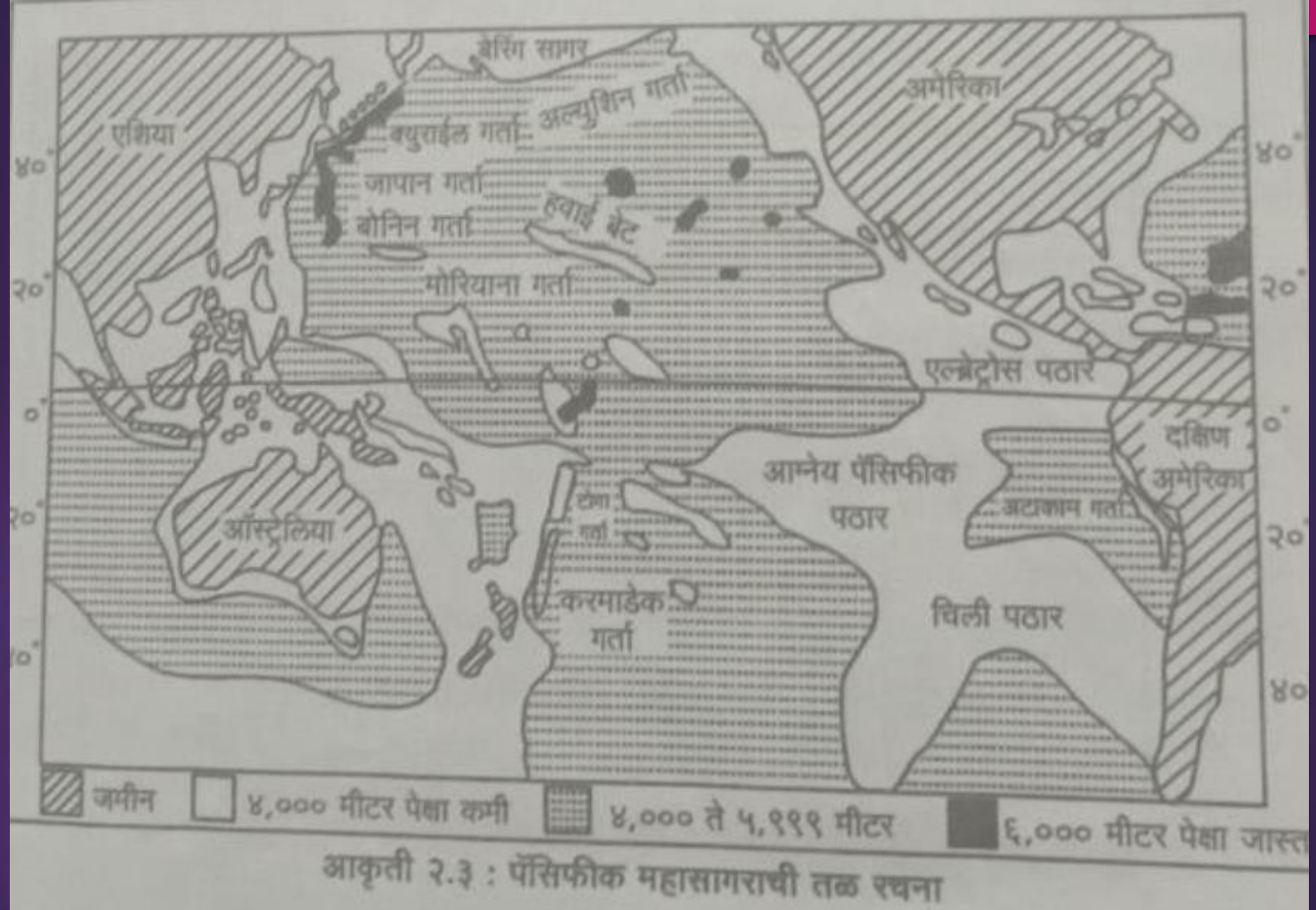
क) फिलीफाईन्स गर्ता : फिलीफाईन्स बेटांच्या पूर्वेस ६५ कि.मी. लांबीचा गर्ता आहे. मिडोनाओ बेटाजवळ 'एमडेन डोह' असून त्याची खोली १०,५०० मीटर आहे.

ड) मरियाना गर्त : मरियाना बेटाजवळ मरियाना गर्त आहे. ज्याला 'नीरोग' म्हटल्या जाते. सन १९५९ मध्ये रशियाच्या वितयाज जहाजाने मुआन बेटाज ११,०२२ मीटर खोल गर्ताचा शोध लावला जगातील सर्वात खोल हा गर्त आहे.

इ) टोंगा करमोडक गर्त : टोंगा आणि करमोडक बेटांच्या ईशान्य, नैऋत्य दिशेस ८,००० मीटर खोलीचा गर्त आहे.

४) सागरी बेटे : इतर महासागराच्या तुलनेत यामध्ये सागरी बेटांची संख्या जास्त आहे. पूर्व किनाऱ्याजवळ अँल्युशियन बेट, चिलीयन बेट, ब्रिटीश कोलंबिया बेट आणि पॅसिफिक किनाऱ्याजवळ क्युराईल जपान, फिलीपाईन्स आणि इंडोनेशिया, न्यूझीलँड इत्यादी यामधील अधिकांश बेट हे वलीत पर्वतापासून तयार झालेले आहेत. त्याचप्रमाणे गीलबर्ट, एलीस, फिजी, फुनाफुटी इत्यादी प्रवाळ बेट आहेत. तर हवाई होनोलुलु बेट सुद्धा प्रसिद्ध आहे.

पॅसिफिक महासागराच्या किनाऱ्यावरील खंडामध्ये काही उपसागर समुद्र आहेत. याच्या पश्चिमेस अनेक उपसागर आहेत. बेअरींग समुद्र, ओखाटस्क समुद्र, जपान समुद्र, पिवळा समुद्र, चीनचा समुद्र, जावा समुद्र, टस्मानचा समुद्र, अँराक्युरा समुद्र इत्यादी महत्वाचे समुद्र आहेत.

ધન્યવાદ